

חוזר מס' :
ירושלים, ד' אלול, תשע"ו
7 ספטמבר, 2016

אל:
מנהלים רפואיים ראשיים – קופות החולים
מנהלי בתי החולים

הנדון : אמות המידה למחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת ומחלות מטבוליות כרוניות

רקע

טיפול מיטבי בתחלואה כרונית, כדוגמת סוכרת, הוא בין האתגרים המורכבים עבור המטופל וסביבתו, ומחייב הירתמות משולבת של מכלול הגורמים המעורבים בטיפול. מאפייני המטופל והעדפותיו, וסביבתו, משתנים באופן תדיר ולאורך זמן ויש להתחשב בכך בעת ניהול הטיפול. יתרה מזאת, חוסר היענות והיצמדות לטיפול עלול לגרום להתדרדרות בריאות המטופל והתפתחות אתגרים מורכבים אף יותר למערכת הבריאות כטיפול בסיבוכים, התדרדרות התפקוד הגופני, מנטלי ו/או נפשי, הזדקקות תכופה ודחופה לשירותי הבריאות בקהילה ובמערכת האשפוזית.

הטיפול המיטבי בסוכרת, מושתת בין היתר, על שיתוף המטופל בקביעת מטרות הטיפול, שילוב המלצות טיפוליות ממטפלים מתחומים שונים, נטילת הטיפול בהתאם להנחיות, שינוי אורחות חיים, וניהול עצמי כולל בדיקות באופן יומיומי ותקופתי. הטיפול העצמי במחלת הסוכרת מטיל נטל רב על המטופל ומשפחתו, ויש קושי בהיענות ובהיצמדות לתכנית הטיפול לאורך זמן ולמנוע התפתחות סיבוכים עתידיים.

קיימת הסכמה בעולם, כי החינוך הטיפולי בסוכרת ובמחלות כרוניות עשוי לתרום רבות לפיתוח ושיפור יכולת ההתמודדות של המטופל לניהול מחלתו ולהשגת תוצאי בריאות מיטביים. יש והשלכות החינוך הטיפולי באות לידי ביטוי באיכות חייו ובריאותו של המטופל, בעבודת הצוות המטפל ובנטל המחלה על הפרט ועל מערכת הבריאות בכללותה.

שירות של מחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת קיים במדינות רבות בעולם ומוכר על-ידי ארגון הבריאות העולמי כחלק חשוב בטיפול בחולים עם מחלות כרוניות. לאור זאת, יש לתאר את אמות המידה לכך, ולקבוע את תחומי אחריותו, ההכשרה הראויה ותהליכי הפיקוח והבקרה.

מטרה

תיאור אמות המידה למחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת, לרבות מסגרת פעולתו ותחומי אחריותו, ההכשרה ותהליך הפיקוח והבקרה.

הנחיות

מוסד רפואי המעוניין לכלול שירות זה במסגרת השירותים המוענקים למטופליו יפעל על פי אמות המידה המפורטות להלן:

א. תיאור השירות:

מחנכים/מנחים למטופלים עם מחלת הסוכרת ומחלות כרוניות הם מטפלים מתחומי הבריאות המוכרים אשר קיבלו הכשרה ייעודית להכוונת המטופל לניהול עצמי של המחלה לאורך זמן, תיאום בין אנשי הצוות הרב מקצועי וסיוע למטופל בשילוב משאבים נוספים בקהילה, לקידום בריאותו.

תפקידי המחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת כוללים, בין היתר:

- כלפי המטופל והסביבה התומכת בו:
  - זיהוי הגורמים המניעים את המטופל לפיתוח וקידום יצירת סביבה מתעלת בה מתקיימים תנאים מיטביים להצלחת השינוי.
  - זיהוי הסביבה התומכת של המטופל, הדרכתה ושילובה בפיתוח הסביבה המתעלת לטובת הצלחת יישום השינוי.
  - היכרות עם המאפיינים הייחודיים של המטופל וסביבתו התומכת, לרבות המאפיינים התרבותיים, החברתיים, התעסוקתיים והכלכליים, מוגבלות פיזית, מנטלית או נפשית והעדפות אישיות; ומתן המלצות לשאר חברי הצוות הרפואי המטפל על עדכון הטיפול ושילובו בשגרת חיי המטופל בהתאם.
  - מתן תמיכה והכוונה מתמשכים לשינוי אורחות החיים על בסיס פרטני והתאמה למאפייני המטופל וסביבתו והעדפותיו, ובהתאמה להנחיות הצוות הרפואי המטפל.
  - קביעת תוכנית הפעולה לחינוך טיפולי יחד עם המטופל והמטפל העיקרי, ובהתאם לצורך שילוב הסביבה התומכת, במטרה ליישם את התוכנית הרפואית הטיפולית תוך הגדרת המטרות והיעדים לניהול ההתמודדות עם המחלה בהתאם להנחיות הרפואיות, וקביעת דרכי הפעולה להשגתם.
  - חינוך טיפולי פרטני מול המטופל וסביבתו התומכת, ושילובם בחינוך טיפולי קבוצתי בהתאם לצרכים, העדפות אישיות של המטופל ומשאבים קיימים.
- בצוות הרב מקצועי:
  - השתלבות בצוות הרב מקצועי כמטפל אשר ביכולתו לחבר ולתאם בין המטופל לבין הצוות הרפואי המטפל, ליזום מפגשים משותפים של הצוות המטפל עם המטופל ולידע את הצוות הרפואי המטפל על מידע שהועבר לו מהמטופל, בהתאם לצורך ולשיקול דעתו המקצועי.
  - ניהול והדרכת צוות של חינוך וליווי טיפולי במחלת הסוכרת

1. היכרות עם המטופל, לרבות:

- א. יכולת ההתמודדות של המטופל וסביבתו התומכת עם יישום המלצות התוכנית הטיפולית הרפואית
- ב. זיהוי חסמים והתנגדויות לטיפול ולשינוי הרגלי חיים
- ג. זיהוי גורמים מסייעים ותומכים להנעה וליצירת שינוי

2. קביעת תוכנית לחינוך טיפולי וביצוע פעולות ליישומה:

- א. בהתאם להנחיות וההמלצות העדכניות של הצוות הרפואי המטפל.
- ב. בשיתוף מלא של המטופל, ובהתאם לצורך ובהסכמת המטופל, כנדרש בחוק, גם עם סביבתו התומכת, במטרה לשאוף ליישום השינוי לאורך זמן.
- ג. סיוע למטופל ולסביבתו התומכת בקביעת מטרות ויעדים ליישום תוכנית הטיפול הרפואי.
- ד. סיוע למטופל ולסביבתו התומכת בהתאמת יעדי הטיפול על פי ערכיו ורצונותיו הבריאותיים הישימים של המטופל, ובהלימה מלאה לתוכנית הטיפול הרפואי.
- ה. זיהוי אתגרים וחסמים ליישום מלא של תוכנית הטיפול הרפואי ופיתוח תוכניות לגישור והתמודדות עימם, בהלימה לחקיקה המתאימה ונהלי מערכת הבריאות.
- ו. שימוש בשיטות המקובלות במערכת הבריאות לשינוי התנהגותי והנעה מוטיבציונית להשגת המטרות והיעדים.
- ז. מעקב אחר התקדמות המטופל והיצמדותו לתוכנית הפעולה החינוכית, הערכה מחדש של המטרות ועדכוןם בהתאם לצורך.

3. השתלבות בעבודת הצוות הרפואי המטפל ורצף טיפולי, ובין היתר:

- א. מחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת ישולב בצוות הרפואי המטפל במטופל הפרטני, יהיה בקשר סדיר עמו ויעדכנו בתוכנית הפעולה החינוכית, ככל הניתן.
- ב. המחנך/מנחה ישמש כחוליה המקשרת בין חברי הצוות הרפואי ובין המטופל וסביבתו התומכת, בהתאם לצורך ובהתאם להסכמת המטופל.
- ג. המחנך/מנחה יציג בפני שאר חברי הצוות הרפואי המטפל את תוכנית החינוך הטיפולי העדכנית שנקבעה עם המטופל ובהלימה מלאה להנחיות וההמלצות הרפואיות.
- ד. המחנך/מנחה יידע וישתף את הצוות הרפואי המטפל בחסמים ואתגרים ביישום תוכנית הפעולה החינוכית ו/או הרפואית, ככל שייודע לו על כך, באופן מובנה ומסודר ובהתאם לשיקול דעתו המקצועי.
- ה. המחנך/מנחה יתייעץ עם גורמים מקצועיים נוספים, בנוסף לצוות הרפואי המטפל, בהתאם לשיקול דעתו המקצועי, ובהלימה להסכמתו מדעת של המטופל, ככל שנדרשת ובהתאם לכל חוק ולנהלי מערכת הבריאות.

4. רצף טיפולי עם הצוות המטפל במערכת האשפוזית:

- א. המחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת יכול לשמש כחוליה מקשרת בין המערכת האשפוזית למערכת בקהילה, בעת אשפוז המטופל, ובהלימה לכל חוק ולנהלי מערכת הבריאות. באחריותו:
- א. לוודא, שהצוות הרפואי המטפל בקהילה עודכן על אשפוז המטופל.
- ב. לוודא שהצוות המטפל במערכת האשפוזית מכיר את המאפיינים הייחודיים של המטופל, ככל שקיימים.
- ג. לשתף, ככל הניתן ובכפוף להסכמתו המפורשת של המטופל ושיקול דעתו המקצועי של המחנך, את הצוות הרפואי המטפל, במאפיינים הייחודיים של המטופל וסביבתו התומכת אשר עשויים להשפיע על יישום תוכנית הטיפול הרפואי בקהילה.

5. תיעוד:

המחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת יתעד את פעולותיו, כולל תוכנית החינוך הטיפולי, מטרותיה והתקדמותה, כחלק מהרשומה הרפואית של המטופל וכנדרש בחוק, ובהתאם לנהלי מערכת הבריאות והמוסד הרפואי במסגרתו הוא פועל.

6. אחריות מקצועית:

א- המחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת הינו מטפל מתחומי הבריאות, והוא נושא באחריות מקצועית לאיכות החינוך הטיפולי שהוא מעניק למטופל, בדומה לכל אחריות מקצועית אחרת הנגזרת ממקצועו בתחום.

ב- להדגיש - תפקיד זה אינו מקנה חריגה מסמכויות המקצוע הבסיסי של המטפל!

ג. דרישות מקצועיות

1. דרישות בסיסיות:

א. מטפל מתחומי הבריאות המכרים בישראל.

ב. מומלץ ניסיון קודם בעבודה עם מטופלים הסובלים ממחלות כרוניות.

2. הנותן שירות זה למטופלים במסגרת שירותי המוסד הרפואי ראוי שיהיה בעל הכשרה ייעודית מוכרת כמחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת או מחלות מטבוליות כרוניות.

ד. מאפייני ההכשרה הייעודית

1. תוכן:

א. הכרה בסיסית של מחלת הסוכרת ומחלות כרוניות נוספות הקשורות לתסמונת המטבולית, דרכי טיפול, מעקב ומניעה כולל תרופות וטכנולוגיות מתקדמות, סיבוכי המחלות, מדדי איזון ובדיקות תקופתיות.

ב. הכרת מאפייני מערכת הבריאות וסביבת אספקת השירות של המטופל ומשאבי הקהילה, לרבות במסגרות מחוץ למערכת הבריאות, לשיפור בריאות המטופל ומיצוי זכויותיו.

ג. מיומנויות של תקשורת הנעתית, כלים להעצמה אישית, הגברת מוטיבציה ומסוגלות עצמית לשינוי התנהגות, והובלת שינוי באורח החיים ליצירת סביבה בריאה ומקדמת שינוי באופן מתמיד: הקשבה, הנעת המטופל, יצירת סביבה מתעלת, תכנים פסיכו-סוציאליים והתנהגותיים, חיים בשילוב מחלה כרונית והנגשה תרבותית.

ד. השתלבות בעבודת הצוות המקצועי המטפל וניהול צוותים כפופים: עבודת צוות, התמודדות עם אתגרים של דחק נפשי ושחיקה, מיצוב בעבודת הצוות הרב מקצועי, כלים להדרכת עמיתים מקצועיים וניהול כפיפים.

2. דוגמה למבנה מומלץ של ההכשרה הייעודית מצורפת בנספח א'.

3. סיכום ההכשרה:

א. במטרה להעריך את רמת הידע שנרכש והמיומנויות לתקשורת הנעתית, ראוי לכלול:

(1) עבודת סיכום או בחינה מסכמת.

(2) בחינה הכוללת משחקי תפקידים.

ב. בסיום ההכשרה תינתן תעודת סיום ההכשרה הייעודית למחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת ו/או מחלות כרוניות מאת המסגרת בה הועברה ההכשרה.

4. כלים:

- א. העברת ידע עיוני בשיתוף פעיל של התלמידים בקורס.
- ב. העברת ידע מעשי באמצעות משחקי תפקידים, התנסות עצמית וסימולציות מובנות.
- ג. ניתן לכלול הכשרה באמצעות טכנולוגיות מתקדמות ותקשורת מרחוק (און-ליין).
- ד. במטרה להנחיל מיומנויות של השתלבות בעבודת צוות רב מקצועי, ראוי לבצע את ההכשרה במסגרת מקצועית מגוונת הכוללת משתתפים ממקצועות הבריאות השונים, ככל הניתן.

ה. פיתוח מקצועי

ראוי, שמחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת ישתתף באופן מובנה ותדיר בתוכניות לפיתוח מקצועי בתחום החינוך הטיפולי במחלות כרוניות בכלל ובסוכרת בפרט, במיוחד לאור ההתקדמות הטכנולוגית בתחום ופיתוח כלים חדשים להתמודדות עם מצבי חולי כרוניים וחינוך טיפולי; ובפעולות להעשרת ידע בעבודת צוות, ניהול כפיפים ומניעת שחיקה ודחק נפשי בקרב מטפלים.

ו. פיקוח ובקרה

מוסד רפואי הבוחר להעניק שירות זה למטופליו:

1. יבצע בקרה מקצועית פנימית, סדירה ומובנת, על עבודתו המקצועית של המחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת ובהלימה לאמות המידה המפורטות בחוזר זה, ובהתאם לכל החוקים, הנהלים והכללים הקיימים במערכת שירותי הבריאות בישראל.
2. ימנה מטפל אשר ירכז את עבודת המחנכים/מנחים, ישמש ככתובת לפניות הציבור ויהיה שותף להתוויית מדיניות בחינוך טיפולי במוסד הרפואי ברמות השונות.

הערכה של תרומת המחנך/מנחה לטיפול במטופל עם מחלה כרונית:

התמודדות והצלחה בטיפול ומניעה של מחלת הסוכרת, מחלות מטבוליות כרוניות נוספות, ותחלואה ואף תמותה מסיבוכים מהוות עדיין אתגר משמעותי ומורכב במערכת הבריאות בעולם כולו. פעולות רבות מבוצעות ולאורך זמן רב, אולם עדיין לא גובש המענה המיטבי. לאור זאת, יש חשיבות רבה לחקור את התובנות מיישום ושילוב חינוך טיפולי כמתואר בחוזר זה במערכת הבריאות בישראל. לפיכך, מומלץ, כי מוסד הבוחר להעניק למטופליו שירות זה יבצע הערכה עיתית ומעמיקה, בין אם במסגרתו ובין אם במסגרת מחקרית מקובלת, על התובנות והתרומה של חינוך טיפולי ליצירת שינוי באורח חיי המטופלים וקידום סביבת חיים בריאה, איזון מדדי הסוכרת ומניעת סיבוכים ומחלות נלוות.

האילו להעביר תוכן חוזר זה לידיעת כל הנוגעים בדבר במוסדכם.

ב ב ר כ ה ,

ד"ר ורד עזרא
ראש מינהל הרפואה

נספח א': דוגמה למבנה מומלץ להכשרה ייעודית למחנך לסוכרת

הקורס בנוי מ-140 שעות, 20 מפגשים של 7 שעות כל אחד, וכולל התנסויות עצמיות של המשתתפים וסימולציות

#	נושא	סה"כ שעות
1	היכרות בין חברי הקבוצה ותיאום ציפיות	2 שעות
2	הגדרת תפקיד מחנך/מנחה למטופל עם מחלת הסוכרת: מטרות, אחריות וסמכות	5 שעות
	סוכרת ומחלות כרוניות נלוות	39 שעות סה"כ
3	סוכרת ומחלות כרוניות נלוות; סוגי סוכרת וסיבוכיה; פתו פיזיולוגיה	14 שעות
4	תזונה בסוכרת וספירת פחמימות, כולל התנסות עצמית	7 שעות
5	ניטור עצמי, כולל התנסות עצמית	7 שעות
6	טיפול תרופתיים קיימים, כולל התנסות בהזרקה עצמית	7 שעות
7	פעילות גופנית בגילאים השונים וחשיבותה לבריאות הכוללת בטיפול במחלות כרוניות	4 שעות
	חינוך טיפולי	20 שעות סה"כ
8	חינוך טיפולי	3 שעות
9	התמודדות עם מחלה כרונית בהיבט המטופל, המשפחה והחברה	4 שעות
10	קוגניציה וסוכרת	3 שעות
11	תקשורת מוטיבציונית	5 שעות
12	עקרונות בהנחיית קבוצות	5 שעות
	לקיחת אנמנזה:	12 שעות סה"כ
13	כלים ומיומנויות ללקיחת אנמנזה ממוקדת בצרכים לחינוך טיפולי	7 שעות
14	סיכום ותרגול לקיחת אנמנזה ממוקדת בחינוך טיפולי	5 שעות
	תוכנית פעולה:	44 שעות סה"כ
15	עקרונות לבניית תוכנית פעולה עם המטופל	2 שעות
16	ניהול הרצף הטיפולי עם המטופל	7 שעות
17	הנגשה התאמה רב-תרבותית	10 שעות
18	חינוך טיפולי באוכלוסיות בעלות מאפיינים ייחודיים	7 שעות
	שימור תוכנית הפעולה וסיומה:	
19	תהליכי אימון	4 שעות
20	תהליכי חניכה והעצמה של המטופל	4 שעות
21	טיפול בחסמים והתנגדויות	7 שעות
22	תהליכי פרידה וסיום	3 שעות
	השתלבות בעבודת הצוות הרב מקצועי	11 שעות סה"כ
23	תפישת התפקיד ומיצוב, ניהול ממשקים והשתלבות בעבודת הצוות הרב מקצועי	11 שעות
	סיכום ההכשרה:	7 שעות סה"כ
24	עבודת סיכום או בחינה מסכמת בכתב	2 שעות
25	סימולציות מסכמות בגישה רב מקצועית ומותאמת לראיית המטופל במרכז	5 שעות